

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата наук з фізичного виховання і спорту Іващенко Олени Олександрівни на дисертаційну роботу Олійник Ірини Сергіївни «Підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток шляхом оптимізації психологічного клімату команди», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт

Актуальність теми. Розвиток спортивно-ігрової діяльності у сучасному спорті та пов'язаних із цим перетворень, їх динамізм впливають на підвищення вимог до особи спортсмена, який має бути здатний до саморозвитку та самовдосконалення. Саме тому, особливу важливість набуває вивчення феномену психологічного клімату у спортивних командах ігрових видів спорту, що необхідно для ефективної організації та координації взаємодії спортсменів як у тренувальній, так і у змагальній діяльності.

Організація багаторічної підготовки волейболістів здійснюється на основі науково розроблених форм, методів та засобів і включає роботу не тільки з удосконалення технічних прийомів волейболістів, але також комплекс заходів щодо підвищення результативності дій як окремих гравців, так і команди в цілому.

Слід відзначити, що дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз особливості змагальної діяльності, психологічної підготовки та психологічного клімату кваліфікованих волейболісток, запропонувала авторську методику оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток, з урахуванням соціально-психологічних та психофізіологічних якостей особистості гравців, а також провела констатуючий експеримент із метою визначення змін цих показників під впливом впровадженої програми.

Автор переконливо доводить актуальність проблеми, яка обумовлюється необхідністю пошуку найбільш ефективних засобів і методів

оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток.

З огляду на зазначене, дисертація «Підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток шляхом оптимізації психологічного клімату команди» дисертантки Олійник І.С., є актуальною та характеризується високою практичною значущістю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась згідно із тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016 – 2020 рр. за темою «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення» (номер державної реєстрації 0116U003012) та на 2021-2025 рр. за темою «Удосконалення різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки» (номер державної реєстрації 0121U108307). Роль автора полягала в організації та проведенні експериментальних досліджень, аналізі та систематизації отриманих даних, розробці авторської методики формування психологічного клімату у волейбольній команді та його оптимізації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

– уперше розроблено авторську методику оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток на засадах цілеспрямованого впливу на особистісний розвиток, поліпшення міжособистісної взаємодії в спортивній команді, покращення зв'язків в системі «тренер – спортсмен», а також формування навичок оптимізації психологічного клімату в команді;

– уперше запропоновано алгоритм процесу оптимізації психологічного клімату в спортивній команді, який вміщує теоретичний рівень (розширення знань стосовно феномену психологічного клімату в спортивній команді) та практичний рівень, який включає такі етапи: діагностичний (оцінка

індивідуально-особистісних характеристик спортсменок та тренерів, особливостей взаємодії та показників психологічного клімату), апробаційний (застосування авторської методики) і контрольнo-корекційний (підведення підсумків і надання практичних рекомендацій тренерам);

– уперше вивченні й виявленні взаємозв'язки між показниками психологічного клімату в команді кваліфікованих волейболісток та показниками їх змагальної діяльності, а саме – кількості ефективних подач («Асе»), кількості ефективних блокувань, кількості набраних очок за гру;

– уперше розроблено комплекс спеціальних вправ для підвищення рівня сприятливості психологічного клімату у волейбольній команді в процесі підготовчого періоду річного циклу;

– доповнено дані щодо використання засобів і методів оптимізації психологічного клімату в спортивній команді;

– розширено дані про необхідність врахування типу темпераменту спортсменок у змагальній діяльності кваліфікованих волейболісток;

– підтверджено дані щодо позитивного впливу особистісних характеристик волейболісток на психологічний клімат у спортивній команді та ефективність змагальної діяльності;

– підтверджено дані про значущість позитивного психологічного клімату для успішної змагальної діяльності спортсменів;

– дістали подальшого розвитку уявлення про вплив особистості тренера на оптимізацію психологічного клімату спортивної команди.

Теоретична і практична значущість полягає у розширенні та доповненні наукових знань з особливостей психологічної підготовленості як фактору підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток; ґрунтовному вивченні проблемних питань підвищення ефективності змагальної діяльності у волейболі на основі оптимізації психологічного клімату.

Практична значущість роботи полягає у впровадженні авторської методики оптимізації психологічного клімату в спортивній команді

кваліфікованих волейболісток на засадах цілеспрямованого впливу на особистісний розвиток, поліпшення міжособистісної взаємодії в спортивній команді, покращення зв'язків в системі «тренер – спортсмен», а також формування навичок оптимізації психологічного клімату в команді; у розробці комплексу спеціальних вправ для підвищення рівня сприятливості психологічного клімату у волейбольній команді в процесі підготовчого періоду річного циклу; у наданні науково-обґрунтованих практичних рекомендацій тренерам щодо оптимізації психологічного клімату. Матеріали дисертаційного дослідження рекомендовано використовувати при розробці навчально-методичних посібників з волейболу, інших ігрових командних видах спорту, а також, при проведенні лекційних і методичних занять для фахівців у сфері фізичної культури і спорту.

Результати проведених досліджень впроваджені у навчально-тренувальний процес жіночих збірних команд з волейболу Бердянського державного педагогічного університету, Запорізького державного медичного університету, Запорізького національного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, федерації волейболу Запорізької області, ВК «Орбіта-ЗНУ-ОДЮСШ» (м. Запоріжжя), ВК «Полісся-ШВСМ-ЖДУ» (м. Житомир) та СК ЗДМУ «Медик» (м. Запоріжжя). А також використані у навчальному процесі студентів Запорізького національного університету під час викладання дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія та методика обраного виду спорту (спортивні ігри)», «Психолого-педагогічні основи фізичного виховання та спортивного тренування», «Волейбол з методикою викладання», «Педагогіка тренерської діяльності»; Бердянського державного педагогічного університету під час викладання дисциплін «Теорія і методика обраного виду спорту (ігрові види)», «Загальна теорія підготовки спортсменів»; Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького під час вивчення таких навчальних дисциплін, як «Спортивні ігри з методикою викладання та навчальною практикою»,

«Рухливі ігри з методикою викладання», «Теорія і методика фізичного виховання», «Організація та методика спортивно-масової роботи», «Спортивно-педагогічне вдосконалення з обраного виду спорту»; Запорізького державного медичного університету під час викладання дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання», «Фізичне виховання», «Фізичне виховання та здоров'я», «Сучасні фітнес технології», що підтверджують відповідні акти впровадження.

Матеріали дисертаційного дослідження було оприлюднено:

– на міжнародному рівні: XIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м. Дніпро, 2018 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м. Дніпро, 2020); XI Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух» (м. Київ, 2018 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації (м. Харків, 2019 р.); VIII Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы физического воспитания, спорта и туризма», (г. Мозырь, 2020); Міжнародна наукова інтернет-конференція «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я», (м. Черкаси, 2020 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична активність і якість життя людини» (м. Луцьк, 2020 р.);

– на всеукраїнському рівні: III Всеукраїнська заочна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії» (м. Суми, 2017 р.);

– на регіональних конференціях молодих вчених «Молоді науковці – спорту Придніпров'я» (Дніпро, 2018–2020 рр.).

Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертаційній роботі. Коректне визначення предмету та об'єкту дослідження. Логічна будова експериментального плану та достатня

експериментальна база дисертаційної роботи. Рівень наукового обґрунтування основних положень дисертації відповідає вимогам, які висуваються до таких робіт. Не викликають заперечень основні структурні частини роботи: мета, завдання, наукова новизна, практична значущість одержаних результатів.

Щоб експериментально дослідити вплив авторської програми на ефективність спортивно-ігрової діяльності в жіночих командах з волейболу, використані психолого-педагогічні засоби: вербальні та не вербальні впливи на моральну, вольову сферу спортсмена, фізичні вправи, які виконувались в різних умовах, основні засоби спортивної підготовки (фізична, технічна, тактична) і конкретні методичні прийоми їх використання з метою впливу на психіку спортсменів. Це дало змогу на статистично значущому рівні встановити переваги застосування диференційованого підходу використання коригуючих вправ та конкретних заходів по формуванню навиків регуляції психоемоційних станів, корекції особистісних і міжособистісних проблем.

Наукові положення та висновки, що викладені в дисертаційній роботі, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають поставленим меті та завданням дослідження. і є закінченою науково-дослідною працею, яка має наукове та практичне значення.

Повнота викладення наукових положень і висновків здобувача в наукових публікаціях. Основні результати дослідження відображено в 11 опублікованих наукових працях, з яких: 1 входять до наукометричних баз Scopus, 2 – у фахових виданнях України, які входять до міжнародної наукометричної бази, 8 – апробаційного характеру.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, комплексу спеціальних вправ, практичних рекомендацій, списку використаної літератури і додатків. Загальний обсяг роботи – 312 сторінок, з них 234 – основного тексту. Робота містить 34 таблиці, 5 формул і 13 рисунків. Список

використаної літератури налічує 286 найменувань, серед них – 57 латиницею та 5 інтернет-ресурсів.

У **вступі** обґрунтовано актуальність роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, визначено особистий внесок автора, зв'язок роботи з науковими темами, наведено дані щодо апробації роботи та

Перший розділ «Психологічна підготовленість як фактор підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток» присвячено теоретичному обґрунтуванню та всебічному аналізу науково-методичної літератури, узагальненню передового досвіду, який свідчить про те, що рівень соціально-психологічних взаємодій в команді багато в чому визначає ефективність ігрових дій спортсменів в екстремальних умовах змагальної боротьби. Визначено, що психологічний клімат в команді кваліфікованих волейболісток являє собою відносно стійкий, типовий для даної команди емоційно-динамічний настрій, він є інтегральною характеристикою колективу, відображає об'єктивні і суб'єктивні умови життєдіяльності команди. Встановлено, що недостатнє приділення уваги такому поняттю як психологічний клімат значно знижує можливості команди в досягненні спортивних результатів, розкриття ігрового потенціалу кожного члена спортивного колективу, звужує можливості тренерського складу щодо керівництва командою.

У **другому розділі** «Методи та організація дослідження» подано комплекс методів дослідження, їх зміст, умови використання, обґрунтовано їх вибір відносно об'єкта, предмета, мети та завдань. Наведено організацію досліджень та контингент.

У **третьому розділі** «Визначення факторів, які впливають на підвищення ефективності змагальної діяльності у волейболі» подана характеристика якісних показників психологічного клімату в волейбольних командах кваліфікованих волейболісток, наведено кількісно-якісні показники змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток.

Третій розділ включає також результати педагогічного спостереження за тренувальним процесом і змагальною діяльністю (техніко-тактичними діями) кваліфікованих волейболісток, що було проведено протягом змагальних мікроциклів двох сезонів 2017-2018 та 2018-2019 років.

Результатами першого етапу послідовного педагогічного експерименту дисертанткою було визначено показники психологічного клімату та кількісно-якісні характеристики змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток, що стало підставою для розробки методики оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток та експериментальної перевірки її ефективності.

У **четвертому розділі** «Авторська методика оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток та експериментальна перевірка її ефективності» описані передумови організації роботи з оптимізації психологічного клімату волейбольної команди, наведено зміст і структуру методики оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток, описані особливості психологічного клімату та показники техніко-тактичних дій в змагальній діяльності кваліфікованих волейболісток після впровадження авторської методики.

Олійник І. С. показала ефективність застосування розробленої авторської методики оптимізації психологічного клімату в спортивній команді кваліфікованих волейболісток на засадах цілеспрямованого впливу на особистісний розвиток, поліпшення міжособистісної взаємодії в спортивній команді, покращення зв'язків в системі «тренер – спортсмен», а також формування навичок оптимізації психологічного клімату в команді.

У **п'ятому розділі** «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено та систематизовано результати проведених досліджень, а також отримано дані, які підтверджують, доповнюють наукові положення з теорії та методики спортивної підготовки та є абсолютно новими. В результаті сформульовано наукові положення різних рівнів новизни.

Загальні висновки дисертаційної роботи відповідають поставленим завданням, є логічним підсумком проведеного дослідження, несуть теоретичну та числову інформацію і відображають результати наукового пошуку.

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, варто вказати на деякі зауваження та дискусійні питання:

1. У висновках до 1 розділу необхідно було б конкретизувати шляхи та фактори, які впливають на формування психологічного клімату в жіночих командах з волейболу.

2. У процесі здійснення аналізу джерельної бази необхідно приділити увагу висвітленню даним про різницю між чоловічою та жіночою командою більш детально тому, що проблеми керівництва жіночими командами виникають у зв'язку зі специфічністю жіночої психології.

3. Підрозділ 2.1.4. опис методу інтерв'ю з тренером спортивної команди, потребує уточнення, чи враховували стать тренерів, що працюють з жіночими командами з волейболу.

4. Наскільки доцільним та інформативним є застосування тесту Г. Айзенка для волейболісток віком від 18 до 31 років, які спеціалізуються у волейболі та мають спортивну кваліфікацією від I розряду до МСМК, адже він характеризує темперамент - динамічність особистості, і від нього не залежить її спрямованість, моральні якості, переконання, зацікавлення, розумові задатки й здібності.

5. У підрозділі 4.4 показники техніко-тактичних дій в змагальній діяльності кваліфікованих волейболісток після впровадження авторської методики, на сторінках 175 – 176 представлені показники результативності змагального процесу ВК «Орбіта-ЗНУ-ОДЮСШ» (Запоріжжя), було б доцільно додати показник результативності змагального процесу ВК «Полісся-ШВСМ-ЖДУ» (Житомир) для порівняльно-педагогічного аналізу.

6. У роботі зустрічаються деякі орфографічні та пунктуаційні помилки, стилістичні неточності.

Висловлені зауваження й побажання жодною мірою не знижують теоретичної й практичної цінності виконаного дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота «Підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих волейболісток шляхом оптимізації психологічного клімату команди» Олійник Ірини Сергіївни має достатнє теоретичне й практичне значення і є самостійним завершеним науковим дослідженням, де висвітлено нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу наукову проблему – оптимізації психологічного клімату команди в умовах тренувальної та змагальної діяльності. За актуальністю порушеної проблеми, новизною отриманих результатів та практичним значенням дисертація Олійник І.С. відповідає спеціальності 017 – Фізична культура і спорт, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), та вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 р. та № 608 від 09.06.2021 р.), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент кафедри фізичного
виховання Дніпровського державного
аграрно-економічного університету



Олена ІВАЩЕНКО

Підпис Іващенко О.О. засвідчую
начальник відділу кадрів

Юлія КАРАМУШКА